

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämissuositukset

Viranomaisarkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkinnan muotomääräykset

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkinnan keskeyttäminen

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Esitutkinnan rajoittaminen

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Tavoite selvien ja riidattomien rikosasioiden mahdollisimman yksinkertaisesta käsittelystä on perusteltu. Soveltamisalan laajentamista koskevassa jatkovalmistelussa on kuitenkin vielä tarkemmin arvioitava sakkomenettelyn laajentamisen ja tuomiovallan käyttämiselle asetettujen perustuslaillisten vaatimusten yhteensopivuutta. Lisäksi käytännöllisenä ja suoraan tehokkuustavoitteisiin liittyvänä kysymyksenä on huomioitava, että tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvan sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen saattaa johtaa tuomioistuimeen tehtävien muutoksenhakujen lisääntymisen. Tällaiset valitusasiat ovat helposti varsin työllistäviä ja lisääntyvät valitukset osaltaan syövät tavoiteltuja tehokkuushyötyjä.

Suppea esitutkinta

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

Hankaluudet rikosasian asianosaisten tavoittamisessa tiedoksiantoa varten ovat yksi merkittävä syy tuomioistuinkäsittelyn viivästymiselle. Näiden ongelmien välttämiseksi syyttäjähasteet ovat hyvä keino ja niiden käytön laajentaminen onkin perusteltu tavoite.

Pikaoikeudenkäynteihin ei liity erityissääntelyä, vaan kysymys on viranomaisten kesken sovituista toimintatavoista, joilla on mahdollistettu asioiden nopea käsittely poliisin suorittamasta tutkinnasta tuomioistuimen ratkaisuun asti. Pikakäsittelyyn varatuilla resursseilla prosessista on karsittu pois kaikki odotusaika ja asian käsittely kestää vain aktiivisen käsittelyn vaatiman ajan. Käytännössä tätä toimintatapaa on käytetty lyhytaikaisesti joidenkin yleisötapahtumien yhteydessä. Jatkovalmistelussa on syytä perehtyä näistä erityisjärjestelyistä kertyneisiin kokemuksiin ja arvioida, onko tällaista toimintatapaa syytä käyttää laajemmin. Niukkojen resurssien aikana kysymys on lopulta siitä, ovatko pikaoikeudenkäyntien hyödyt riittävät suuret suhteessa niihin käytettyihin resursseihin.

Jos pikaoikeudenkäyntien käyttöä laajennetaan, on tärkeää arvioida huolellisesti, millaisten asioiden nopeutettuun läpivirtaukseen tällä tavalla erityisesti tähdättäisiin – kaikkiin pienehköihin asioihin vai ensisijaisesti tiettyihin juttutyyppeihin? Oikeuspsykologisen tiedon mukaan asiat, jotka ovat pitkälle riippuvaisia henkilötodistelusta, ovat erityisen herkkiä ajan kulumiselle. Toisena mahdollisesti priorisoitavana ryhmänä voidaan nostaa esiin nuorten uhrien ja rikosentekijöiden asiat. Kokoavasti voidaan todeta, että nopeutetun menettelyn piiriin tulisi valikoitua asioiden, joissa pitkittyvät käsittelyajat vaikuttavat erityisen haitallisesti.

Lisäksi on huomioitava, että pikaoikeudenkäyntien käyttö edellyttää tutkinnan ja syyteharkinnan nopeuden lisäksi myös sitä, että asianomistajalla ja vastaajalla on mahdollisuus asianmukaisesti valmistautua tuomioistuinkäsittelyyn. Aivan yksikertaisimpia asioita lukuun ottamatta nopeutettu käsittely vaatii myös sitä, että asianajopalvelut ovat asianosaisten käytettävissä viivytyksettä.

Pikaoikeudenkäyntien käytön laajentamiselle on siten lukuisia reunaehtoja, mutta niistä huolimatta on perusteltua ennakkoluulottomasti tarkastella, voitaisiinko rikosasioiden käsittelyn yleisen jouduttamisen lisäksi muodostaa valikoiduille asiaryhmille erityisen nopean käsittelyn pikakaistoja.

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

Yksinkertaisten rikosasioiden nopeutettu käsittely on otettu Ruotsissa valtakunnallisesti käyttöön perusteellisen valmistelun ja vaiheittain laajennettujen kokeiluvaiheiden jälkeen. Menettelyssä on kysymys ennen muuta toimintatapojen kehittämisestä niin, että asian käsittely etenee kaikissa vaiheissa mahdollisimman viiveettömästi. Omaksutuissa toimintatavoissa on myös suomalaisista käytännöistä tuttuja elementtejä, joilla asioiden käsittelyä on pyritty jouduttamaan. Nopeutettu menettely on ollut valtakunnallisessa käytössä Ruotsissa vasta vähän aikaa, mutta kokemukset siitä ja aiemmista kokeiluvaiheista ovat olleet myönteisiä. Näitä kokemuksia kannatta hyödyntää myös Suomessa, kun pohditaan keinoja rikosprosessin uudistamiseksi. Ruotsalaisia säännösmuutoksia tai toimintatapoja ei kannata kuitenkaan kopioida sellaisenaan suoraan Suomeen, vaan pikemminkin hyödyntää kokemukset niin, että toimiviksi todetut ratkaisut sovitetaan suomalaiseen säännös- ja toimintaympäristöön. Erityisesti on pyrittävä huolehtimaan siitä, että sääntely ei tarpeettomasti pirstoudu, vaan rikosasioiden käsittely erilaisine vaihtoehtoineen muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden.

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Sovittelumahdollisuuksien mahdollisimman aikainen tunnistaminen on perusteltu tavoite. Perusteltua on myös pyrkiä siihen, että sovitteluun ohjataan ja sovittelun avulla ratkaistaan asiat, joissa sovintoratkaisu on rikosprosessia ja tuomiota parempi ratkaisu. Samalla on todettava, että sovittelun sopivuudesta erilaisten asioiden ratkaisemiseen on esitetty ristiriitaisia perusteltuja näkemyksiä. Olisi suotavaa, että näistä periaatekysymyksistä käytäisiin perusteellinen oikeuspoliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelu, jonka pohjalta tehtäisiin käytännön toimintaan ohjaavat ja yhdenmukaistavat lainsäädännölliset ratkaisut sovittelun käyttöalasta.

Asian mahdollisimman varhaisella ohjaamisella sovittelumenettelyyn voitaisiin saavuttaa maksimaalinen työnsäästö rikosasian tutkinnassa. Tällainen ratkaisu voi kuitenkin johtaa myös työmäärän kasvuun ja pahimmillaan myös oikeudenmenetyksiin. Tuloksettomaksi jäävästä sovitteluyrityksestä aiheutuu yhtäältä hukkatyötä. Tuloksettomiin sovitteluyrityksiin liittyy myös oikeudenmenetyksriski, jos tutkintatoimenpiteiden käynnistyminen sovitteluvaiheen vuoksi viivästyy ja tämä johtaa merkityksellisen todistelun hukkaamiseen. Sovittelulla voi olla vaikutusta myös henkilötodistelun luotettavuuteen, kun sovittelumenettelyyn tyypillisesti liittyy asianosaisten välistä keskustelua, jolla saattaa vaikuttaa asianosaisten muistikuviin ja kertomuksiin merkityksellisistä tapahtumista.

Tutkintaresurssien säästäminen ei siten saisi olla ainoa tai edes pääasiallinen peruste sovittelumenettelyn käytön kehittämiseksi. Tutkintavaiheen resurssisäästöihin liittyvät tavoitteet on tasapainotettava kokonaisprosessin toimivuuden ja asianosaisten oikeuksien turvaamisen kanssa. Sovitteluprosessi on nivottava osaksi rikosprosessia niin, että sovintomahdollisuudet selvitetään joutuisasti ja sovintoratkaisu tehdään viipymättä, jos siihen on edellytykset. Jos sovintoratkaisua ei saada, on paluun tavanomaiseen rikosprosessiin oltava mahdollista tavalla, josta ei aiheudu asianosaisille oikeudenmenetyksiä. Selvää on, että sovittelumenettelyyn ohjaamisesta ei saa muodostua sovintoratkaisuun pakottamista: Rikoksen uhrilla ja rikoksesta syytetyllä on oikeus oikeudenkäyntiin ja ratkaisuun riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa.

Resurssinäkökulmasta on vielä huomioitava, että nykyistä suuremman asiamäärän ohjaaminen sovitteluun edellyttää myös sovitteluresurssien lisäämistä, jotta sovittelusta ei muodostu uutta tulppaa asioiden jouhevalle käsittelylle.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

Tuomioistuimessa tapahtuvalla sovittelulla ei pääsääntöisesti saavuteta merkittäviä työmääräsäästöjä verrattuna varhaisemmassa vaiheessa käynnistettyyn sovitteluun. Tuomioistuinsovittelu on usein työmäärältään tavanomaista rikosasian käsittelyä ja tuomiota työläämpi tapa ratkaista asia. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että tuomioistuinsovittelu olisi hyödytöntä. Tuomioistuinsovittelu ei ole keino parantaa tuomioistuimen toiminnan tehokkuutta, mutta se saattaa olla keino parantaa toiminnan laatua. Rikosasioiden joukossa on epäilemättä asioita, joissa sovinto on erityisesti asianosaisten näkökulmasta tuomioita parempi päätös asian käsittelylle.

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuhteet

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Syyteneuvottelun käyttö on jäänyt melko vähäiseksi. Syy on osin lainsäädännössä asetetuissa - osin epäjohtamukaisissa - soveltamisalan rajoituksissa, osin toimintatavoissa. Joka tapauksessa lopputuloksena on, että syyteneuvottelulle ei vielä ole vakiintunut selkeää roolia suomalaisessa rikosprosessissa. Syyteneuvottelu voisi kuitenkin olla toimiva keino menettelyn tehostamiseen ilman, että rikosvastuun toteutumisesta tai asianosaisten oikeusturvasta joudutaan tinkimään.

Syyteneuvottelun lainsäädännöllistä soveltamisalan on perusteltua laajentaa nykyisestäään. Lisäksi tavoitteeksi on asetettava toimintatapojen yhdenmukaistaminen niin, että asioita ohjataan syyteneuvotteluun valtakunnallisesti yhdenmukaisin kriteerein.

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Menettelytavan valinnalla on vaikutusta asianomistajan mahdollisuuksiin saada oikeutensa toteutettua. Toisaalta muistiossa on esitetty perusteltuja näkökohtia asianomistajan suostumuksen edellyttämisestä luopumiseen, joten jatkovalmistelu on näiltäkin osin kannatettavaa.

Rikosasian vastaajan näkökulmasta syyteneuvottelun houkuttelevuus riippuu olennaisella tavalla menettelyn selkeydestä ja lopputuloksen ennakoitavuudesta. On perusteltua pyrkiä siihen, että syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti muodostavat selkeän kokonaisuuden, jossa kaikilla osapuolilla on jo menettelyn aloittamista harkittaessa mahdollisuus hahmottaa syyteneuvottelussa tapahtuvan tunnustamisen vaikutus asian käsittelyyn ja lopputulokseen. Ennakoitavuuden kannalta on ongelmallista, jos tuomioesitys ei ole tuomittavien seuraamusten osalta riittävän yksityiskohtainen tai jos tuomioistuimen määräämät seuraamukset eivät vastaa tuomioesityksessä esitettyä. Toisaalta tuomioistuimen viran puolesta tekemä seuraamusharkinta ja rangaistuskäytännön yhdenmukaisuudesta huolehtiminen ovat rikosasioiden käsittelyn keskeisiä lähtökohtaisia. Jatkovalmistelussa on syytä tarkastella olisiko aihetta täsmentää tuomioesityksen sisältöä ja sitovuutta koskevaa sääntelyä. On kuitenkin selvä, että rangaistuskäytännöstä perusteettomasti poikkeavien tuomioesitysten kohdalla tuomioistuimella on aina oltava mahdollisuus todeta, että esityksen mukaisen tuomion antamiselle ei ole edellytyksiä ja tunnustamisoikeudenkäynti jää sillensä.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuositukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsittelyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

Erilaisissa ajanvarausjärjestelmissä on jo pitkään käytetty muistutusviestejä, jotka lähetetään varaajalle esimerkiksi vuorokautta ennen varattua aikaa. Tällainen järjestelmä todennäköisesti vähentää unohtuksista aiheutuvia poisjääntejä. Tähän viittaavat myös muistiossa selostetut Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden kokemukset muistutusten lähettämisestä. Tästä näkökulmasta muistutusten lähettämisen automatisointi vaikuttaa houkuttevalta vaihtoehdolta. Teknisesti kysymys ei olisi kovin monimutkaisesta järjestelmästä. Muistutusten automatisoinnista puhuttaessa on kuitenkin syytä pitää mielessä, että järjestelmän toiminta edellyttää sitä, että järjestelmään on syötetty ajantasaiset puhelinliittymätiedot kutsuuilta. Ajanvarausjärjestelmissä nämä tiedot saadaan tyyppillisesti varaajalta varauksen yhteydessä. Rikosprosessissa tiedot pitäisi kerätä tutkinnan aikana ja niiden ajantasaisuudesta tulee huolehtia tuomioistuinkäsittelyyn asti, jotta muistutusjärjestelmä voisi toimia. Tästä huolimatta muistutusjärjestelmän käyttöönotosta olisi todennäköisesti hyötyä ja asian kannattaa selvittää tarkemmin.

Jo nyt on mahdollista käyttää Suomi.fi -viestien avulla tapahtuvaa muistuttamistoimintaa. Käytännössä kuitenkin Suomi.fi-viestipalvelun käyttäjämäärät ovat vielä melko rajallisia ja oikeudenkäyntien osapuolista vain harva on ottanut palvelun käyttöönsä.

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

Haasteen ja kutsujen tiedoksianto on oikeudellisesti ja käytännöllisesti tärkeä osa tuomioistuimen menettelyä. Tiedoksiantojen varmuus, selkeys ja ymmärrettävyys nousevat sitä tärkeämmiksi, mitä vakavampia oikeusseuraamuksia esimerkiksi poissaoloon oikeudesta ja muihin kehotusten noudattamatta jättämiseen liittyy. Todennäköisenä kehityssuuntana onkin tiedoksiantojen merkityksen korostuminen jatkossa.

Nykyistä tiedoksiantosäätelyä on syytä tarkastella kriittisesti. Nykyinen säätely taustalla vaikuttavat perusoletukset tuomioistuinten toimintaympäristöstä ja eri viestintävälineiden käytöstä ovat vanhentuneita. Sähköisiä toimintatapoja koskeva säätely on pistemäistä ja aukollista. Lopputuloksena on sekava ja ajastaan jälkeen jäänyt säätely. Onkin syytä ryhtyä nopeassa aikataulussa modernisoimaan säätelyä niin, että siinä huomioidaan modernin viestintäteknikan aiheuttamat muutokset toimintaympäristöön. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota kansainvälistymisestä johtuviin muutoksiin tiedoksiantotoiminnassa: Esimerkkinä voidaan mainita muiden kuin kansalliskielten käyttäminen tiedoksiantotehtävissä ja valtionrajat ylittävien tiedoksiantojen lisääntyminen. Tavoitteena tulee olla säätely, joka joustavasti mahdollistaa erilaisissa tilanteissa kuhunkin parhaimmin soveltuvan tiedoksiantotavan käyttämisen.

Lyhyen tähtäimen käytännöllisenä ratkaisuna tulisi edistää myös Suomi.fi-palvelun laajempaa käyttöönottoa. Ainakin oikeushenkilöiden kohdalla olisi syytä harkita myös oikeudellista velvoitetta palvelun käyttämiseen. Vähäisempien asioiden osalta olisi myös syytä harkita tiedoksiantomenettelyä, jossa painotetaan vastaanottajan omaa aktiivisuutta ja myötävaikutusta, samaan tapaan kuin Ruotsissa käytössä olevan ”tillgänglighetsdelgivning” suhteen. Tällä tarkoitetaan, että vastaajalle ilmoitetaan poliisin toimesta päivämäärä, jolloin asiaan liittyvät asiakirjat ovat saatavilla tietyssä käräjäoikeudessa, minkä jälkeen tosiasiallinen tiedoksiantovastuu jää asianosaiselle.

Lainsäädännön rinnalla on tarvetta myös käytännön toimintatapojen kehittämiseen. Muistiossa mainitulla tavalla esimerkiksi summaarisissa velkomusasioissa on käräjäoikeuksien välillä ollut huomattavia eroja eri tiedoksiantotapojen käytössä. Jatkossa tavoitteena tulee olla parhaiksi osoittautuneiden käytäntöjen mahdollisimman laaja käyttöönotto.

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

Pääkäsittelyiden peruuntumisista aiheutuu huomattavaa haittaa asianosaisille ja resurssihukkaa tuomioistuimille. Peruuntumistilanteista on erilaisia ja osa suunniteltujen pääkäsittelyiden peruuntumisista tapahtuu hyvissä ajoin, jolloin niistä aiheutuvat haitat voidaan ainakin osittain välttää. Erityisen haitallisia on peruuntumiset, jotka johtuvat yllättävistä poissaoloista, eli joku istuntoon asianmukaisesti kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä saapumatta istuntoon. Lykkäyssäännökset vaikuttavat tässä tilanteessa harkintaan siitä, aloitetaanko pääkäsittely poissaolosta huolimatta sillä oletuksella, että se voidaan lykkäyksen jälkeen viedä päätökseen. On

mahdollista, että lain jo nyt tarjoamia mahdollisuuksia pääkäsittelyn lykkäämiseen ei käytetä niin laajasti kuin olisi mahdollista. Toimintatapojen kehittämisen ohella on kuitenkin syytä arvioida jatkovalmistelussa myös lykkäyssäännösten muutostarpeita osana laajempaa kokonaisuutta, jolla pyritään minimoimaan pääkäsittelyiden peruuntumisia ja yllättävien poissaolojen negatiivisia vaikutuksia.

Noutomääräykset ovat keino varmistaa noudettavaksi määrätyn henkilön osallistuminen pääkäsittelyyn. On todennäköistä, että tätä keinoa ei vielä hyödynnetä kaikissa niissä tapauksissa, joissa sen käytölle olisi perusteet. Voidaan pitää todennäköisenä, että noutomääräykseen liittyvän kiinnipitoajan pidentäminen saattaisi lisätä noutomääräysten käyttöä. Tällainen pääkäsittelyn turvaamiseen tähtäävä kiinnipito tarkoittaa kuitenkin vapaudenmenetystä ja siten voimakasta puuttumista perusoikeuksiin. Jatkovalmistelussa on perusteltua selvittää vielä tarkemmin sitä, johtuuko noutomääräysten vähäinen käyttö liian lyhyestä kiinnipitoajasta ja voitaisiinko noutomääräysten käyttöä laajentaa myös nykyisen kiinnipitoajan puitteissa.

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

Poissaolokäsittelyiden käyttöalan laajentaminen on todennäköisesti tehokas keino rikosasioiden käsittelyn tehostamiseksi. Asian käsitteleminen poissaolouhalla ehkäisee ennalta sen melko tavallisen tilanteen, että pääkäsittely joudutaan peruuttamaan vastaajan poissaolon vuoksi. Rikosasian vastaajalla ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa väitetyn rikoksen selvittämiseen, joten hänen pakottamisensa henkilökohtaisesti paikalle pääkäsittelyyn ei voi perustua siihen, että hänen kuulemisensa olisi tarpeen asian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi. Rikosasian vastaajan asemaa tietoisia valintoja tekevänä asianosaisena on korostanut syyteneuvottelumenettelyn käyttöönotto ja sen mahdollinen laajentaminen vie kehitystä yhä pidemmälle tähän suuntaan. Mahdollisuus nykyistä vakavampien rikosasioiden käsittelemiseen vastaajan poissaolosta huolimatta olisi sopusoinnussa tämän kehityssuunnan kanssa. Vastaajalla olisi nykyistä useammin mahdollisuus valita, miten hän haluaa puolustautua ja osallistua asiansa käsittelyyn.

Poissaolokäsittelyiden käytön laajentamiselle voidaan esittää myös vasta-argumentteja. Tuomioistuinkäsittelyn yhtenä funktiona voidaan pitää asianosaisten kohtaamista ja sitä, että yhteinen käsittely toimii välineenä korjata väitetyn oikeudenloukkauksen horjuttama yhteiskuntarauha. Näin ymmärrettynä vastaajan läsnäololle tuomioistuinkäsittelyssä voi olla peruste, vaikka hänellä on oikeus olla myötävaikuttamatta asian käsittelyyn. Asianomistajalle voi olla myös vaikea ymmärtää, miksi hänet kutsutaan tuomioistuinkäsittelyyn sakon uhalla, mutta vastaajan saa valita osallistuuko hän käsittelyyn. Jatkovalmistelussa on syytä arvioida tällaisten näkökohtien painoarvo suhteessa niihin tehokkuushyötyihin, joita poissaolokäsittelyiden käyttöalan laajentamisella todennäköisesti saavutettaisiin.

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Kirjallinen menettely on laajasti käytetty ja jatkossakin käyttökelpoinen käsittelytapa myös tuomioistuimissa käsiteltävissä rikosasioissa. Jo toteutettujen lainmuutosten jälkeen tuomioistuimissa on entistä vähemmän sellaisia yksikertaisia rikosasioita, joihin kirjallinen menettely luontevasti soveltuu. Tuomioistuinviraston arvion mukaan kirjallisen käyttöalan laajentamisen tehokkuuspotentiaali ei ole kovin suuri. Sen sijaan on todettava, että kirjallisen menettelyn

käyttämiseen liittyy edelleen alueellisia eroja ja menettelyn käyttöä on mahdollista jossain määrin laajentaa toimintatapoja kehittämällä ja yhtenäistämällä.

Toimintatapojen kehittämisessä tulisi tavoitella sitä, että asian soveltuminen kirjalliseen menettelyyn tunnustetaan jo esitutkinnan aikana ja tutkinnan yhteydessä hankitaan myös menettelyn edellyttämät suostumukset asianosaisilta. Tällä turvataan asian kitkaton eteneminen asian käsittelyn myöhemmissä vaiheissa.

Perusteluvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuissa

Hyvin perustellut ratkaisut ovat tuomioistuinten toiminnan keskeinen tavoite ja laadun mittari. Tuomioistuinten toiminnan arviointi tapahtuu suurelta osin nimenomaan ratkaisujen perusteluiden varassa. Nykyisen käytännön ongelmana on kuitenkin perustelujen suhteeton laajentuminen. Tuomiot pitkin selostuksineen saattavat kertoa myös siitä, että käsiteltävän asian jäsentäminen oikeudenkäynnissä ei ole täysin onnistunut.

Syynä nykyiseen laajaan perustelutapaan ei ole ainakaan mikään yksittäinen perusteluvollisuutta koskeva oikeusohje. Käytäntö on kuitenkin syntynyt vähitellen ja on todennäköistä, ettei se tule nopeasti muuttumaan, ellei muutosta vauhditeta selvillä lainmuutoksilla. Lainmuutokset eivät kuitenkaan yksin riitä, vaan tarvitaan myös toimintatapojen määrätietoista kehittämistä ja koulutusta. Väheksyä ei voi myöskään muutoksenhakutuomioistuinten esimerkin voimaa.

Hyvä perusteleminen ei useinkaan tarkoita laajaa perustelemista, vaan sitä, että ratkaisulle esitetään mahdollisimman selkeästi perusteet, jotka kytkeytyvät suoraan ja konkreettisesti ratkaistavassa yksittäisessä asiassa esitettyihin oikeudellisiin argumentteihin ja tosiasiaväitteisiin. Tätä tavoitetta fraasiperustelut eivät yleensä pysty juurikaan edistämään. Fraaseista on varmasti hyötyä erilaisten käsittelyratkaisujen (julkisuus tai salassapito jne.) tai usein toistuvien yleisperustelujen kohdalla (rangaistuksen mittaamisperusteet, erilaisten korvausten määräämisen perusteet jne.), mutta fraasipankit eivät käytännössä voi kattaa erilaisten yksittäistapausten tarjoamaa konkreettista kannanottoa odottavien oikeus- ja tosiasiakysymysten kirjoa.

Edellä lausutusta huolimatta fraaseilla on laaja käyttöala rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tuottamisessa ja perustelujen ”kovan ytimen” ulkopuolella asiakirjojen laatimisessa onkin pyrittävä fraasien laajaan käyttöön yhtäältä työmäärän optimoimiseksi ja toisaalta asiakirjojen sisällön standardisoimiseksi.

Ratkaisun julistaminen suullisen käsittelyn päätteeksi on edelleen pääsääntö lainsäädännössä, mutta käytännössä yhä suurempi osa rikostuomioista annetaan kansliasta. Kehityksen suunta olisi pyrittävä kääntämään, koska julistamisella on ilmeisiä hyötyjä kansliatuomioihin verrattuna. Yhtenä keinona julistettujen tuomioiden lisäämiselle voisi olla, että julistetun tuomion perustelut tallennettaisiin

julistamisen yhteydessä äänittämällä ja tuomioasiakirjassa vain viitattaisiin näihin perusteluihin kirjoittamatta niitä kirjalliseen tuomioon.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Rikosprosessin tehostaminen -työryhmän mietinnössä (2022:14) on käsitelty laajasti rikosasian valmistelun kehittämistä. Tuomioistuinvirasto viittaa mietinnössä lausuttuun ja toteaa lisäksi, että rikosasian valmistelu tuomioistuinkäsittelyä varten alkaa asiallisesti jo esitutkinnassa ja myös suurimmat tehokkuushyödyt ovat saatavissa kehittämällä toimintaa ennen rikosasian vireilletuloa tuomioistuimessa. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta olisi laajennettava ja tutkintasuunnitelman käyttöä tehostettava. Loppulausuntomenettelyä on kehitettävä niin, että se nykyistä paremmin palvelee syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyn suunnittelua. Käytännössä tämä edellyttää loppulausuntopyynnön yksilöintiä ja syyttäjän osallistumista pyynnön muotoiluun. Syyttäjän juridista asiantuntemusta esitutinnan aikana ja erityisesti loppulausuntovaiheessa olisi hyödynnettävä nykyistä enemmän, jotta se palvelisi rikosasian myöhempää käsittelyä tuomioistuimessa.

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

Ks. rikosasioiden valmistelua koskeva koottu kannanotto aiemmasta preklusiota koskevasta kohdasta.

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

Ks. rikosasioiden valmistelua koskeva koottu kannanotto aiemmasta preklusiota koskevasta kohdasta.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Ks. rikosasioiden valmistelua koskeva koottu kannanotto aiemmasta preklusiota koskevasta kohdasta.

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakkollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

Ks. rikosasioiden valmistelua koskeva koottu kannanotto aiemmasta preklusiota koskevasta kohdasta.

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämisehdotukset

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

Nykyisen sääntelyn perusteella käräjätuomari voi yksin käsitellä ja ratkaista rikosasioita, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin neljä vuotta. Edellisestä yhden tuomarin päätösvaltaa laajentaneesta muutoksesta ei ole kovinkaan kauan aikaa. Yhden tuomarin päätösvallan laajentaminen edelleen saattaa olla perusteltua, mutta tähän ei pitäisi mennä yksinomaan säästösyistä. Joka tapauksessa ratkaisukokoonpanon supistamisessa ei ole kysymys toimintatapojen tehostamista, vaan suoraviivaisesta säästötoimesta.

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen on joka tapauksessa yhteydessä lautamiesjärjestelmän tulevaisuuteen. Rikosasian ratkaisukokoonpanoa koskeva pääsääntö on edelleen lautamieskokoonpano. Tämä ei kuitenkaan vastaa todellisuutta, sillä käytännössä vähemmän kuin viisi prosenttia rikosasioista käsitellään lautamieskokoonpanossa.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että käräjäoikeuksien kokoonpanot erilaisten asioiden käsittelyssä tulisi ottaa kokonaistarkastelun kohteeksi. Tavoitteena tulisi olla, että asioiden laajuuden ja vaikeuden kasvaessa myös kokoonpano vahvistuisi. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa sitä, että asian ratkaisemiseen osallistuisi käräjäoikeudessa asian laadusta riippuen yksi, kaksi tai kolme ammattituomaria. Laki mahdollistaa jo nyt kokoonpanon, jossa on kaksi ammattituomaria, mutta kokoonpanon toimivalta pysyy ”lisätuomarista” huolimatta ennallaan (OK 2:11).

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

Lautamiesjärjestelmällä on Suomessa pitkät perinteet ja kihlakunnanoikeuksissa lautamiehet osallistuivatkin lähtökohtaisesti kaikkien lainkäyttöasioiden käsittelyyn. Kokoonpanosääntely on vuosien saatossa kehittynyt niin, että lautamieskokoonpanossa ratkaistaan enää vain pieni osa asioista käräjäoikeuksissa. Lainkäytön kokonaisuutta tarkasteltaessa lautamiesten osallistuminen on tällä hetkellä jo harvinaiseksi käynyt poikkeus pääsäännöstä. Edelleen voidaan todeta, ettei lautamiesten osallistumisen nykyisen kohdentumisen taustalla ole perusteellista pohdintaa maallikkotuomareiden roolista ja osallistumisesta lainkäyttöön, vaan tilanteeseen on ajauduttu vähitellen useiden pienten peräkkäisten lainmuutosten seurauksena.

Jatkovalmistelussa olisi perusteltua arvioida lautamiesjärjestelmää tarpeellisuutta ja sen säilyttämisen perusteita. Lautamiesten nykyinen valintatapa on ilmeisen ongelmallinen vallan kolmijako-oppiin ja tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuden kannalta. Pelkästään valintatavan muuttaminen ei kuitenkaan riitä, vaan käräjäoikeuksien ratkaisukokoonpanoja koskeva sääntely ansaitsee kokonaistarkastelun ja ajantasaistetun sääntelyn riippumatta siitä säilytetäänkö vai lakkautetaan lautamiesjärjestelmä.

9. Kehittämisehdotukset korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

Ns. hyppyvalituslupamenettely

Tuomioistuinvirasto kannattaa ehdotuksen tavoitteita, mutta ei ota kantaa tarkempaan toteuttamistapaan.

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämisehdotukset

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

Digitaalisista alustoista ja työvälineistä puhuttaessa on syytä erottaa yhtäältä ne rakenteiset tiedot, joita käytetään käsiteltävien asioiden yksilöintiin ja luokitteluun. Näitä tietoja hallitaan

asianhallintajärjestelmillä ja niiden kattava ja virheetön välittäminen esitutkintaviranomaisten järjestelmistä syyttäjälaitoksen järjestelmiin ja edelleen tuomioistuimelle on välttämätön edellytys digitaaliselle asianhallinnalle. Tällaisten tietojen keräämisellä ja välittämällä on jo pitkät perinteet ja nykyisiä Patja- ja Sakari-järjestelmiä on käytetty tähän tarkoitukseen 1990-luvulta lähtien. Syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa Sakari-järjestelmä on pian korvautumassa AIPA-järjestelmällä.

Edellä kuvattujen tietojen lisäksi rikosepäilyjen tutkintaan ja myöhempään käsittelyyn liittyy suuri määrä dokumentteja, joita kerätään tai tuotetaan prosessin eri vaiheissa. AIPA-järjestelmän rakentamisen lähtökohtana on, että se toimii yhtäältä Sakarin korvaavana asianhallintajärjestelmänä, mutta lisäksi se sisältää tuomioistuimessa käsiteltävän asian ratkaisuaineiston. Näin on käytännössä toimittu jo vuosia AIPAlla käsiteltävissä siviiliasioissa. Rikosasiat poikkeavat siviiliasioista kuitenkin siinä, että rikosasioissa esitutkintaviranomaisen keräämä esitutkinta-aineisto sisältää huomattavan määrän materiaalia, jota ei käytetä myöhemmässä oikeudenkäynnissä todisteena. Nykyinen lainsäädäntö velvoittaa syyttäjän toimittamaan esitutkintaviranomaisen kokoaman pöytäkirjan tuomioistuimelle myös niiltä osin kuin kysymys ei ole todisteista ja muutoinkaan asiakirjoista, joita on tarkoitus hyödyntää myöhemmin tuomioistuinkäsittelyssä hyödyntää. Jatkovalmistelussa on syytä selvittää, voitaisiinko tuomioistuinkäsittelyn kannalta tarpeettoman aineiston toimittamisesta tuomioistuimelle luopua.

Siirtyminen sähköiseen aineistoon antaa jo itsessään aiheen arvioida uudelleen käytäntöjä ja ehkä myös sääntelyä, jotka ovat syntyneet paperiaineiston käsittelyä varten. Nykyinen sääntely näyttää johtavan esimerkiksi siihen, että esitutkintaviranomaisten keräämä aineiston monistuu käsittelyketjussa niin, että asian siirtyessä syyteharkintaan esitutkintaviranomaisella oleva aineisto kopioidaan syyttäjälle. Syyteharkinnan jälkeen tuomioistuimeen siirtyvissä asioissa aineistosta muodostetaan jälleen uudet kopiot. Aineiston kopioitumisen aiheuttamaa ongelmaa korostaa se, että esitutkinta-aineisto sisältää yhä enemmän tiedostokooltaan suuria ääni- ja kuvatiedostoja. Kopioituminen korostuu entisestään, jos syytteen vireillepanon yhteydessä syyttäjän nimeämät kirjalliset todisteet toimitetaan tuplana, eli osana kokonaista pöytäkirjaa ja tuomioistuimen ohjeistamalla tavalla jokainen erillisenä tiedostona.

Kuvattu kehitys antaa aiheen pohtia ainakin sitä, onko koko esitutkintapöytäkirjan kopiointi ylipäättään tarpeellista. Jos päädytään siihen, että tuomioistuin ei tarvitse pöytäkirjaa, vaan – riita-asioiden tapaan – vain asianosaisten nimeämät ja toimittamat todisteet, olisi kohtuullisen helppo siirtyä toimintatapaan, jossa esitutkinta-aineisto olisi syyttäjän käytettävissä samalla sähköisellä alustalla, jota esitutkintaviranomainenkin käyttää. Tuomioistuimessa käytettäväksi ratkaisuaineistoksi pöytäkirjaan koottua aineistoa tulisi vain, jos syyttäjä tai joku muu asian asianosaisista sen tuomioistuimelle toimittaa. Käytännössä rikosasioiden asiakirjatodistelusta valtaosa on syyttäjän nimeämää, joten syyttäjätöiminnan tehokkuus edellyttäisi, että todisteiksi nimetyt asiakirjat voitaisiin esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän sähköiseltä alustalta helposti merkitä todisteiksi ja kopioida haastehakemukseen liitettäväksi. Aineiston kopioitumista ei siis voitaisi tässä mallissa kokonaisuudessaan välttää, mutta sen määrää voitaisiin merkittävästi rajoittaa ja tuomioistuimen asianhallintajärjestelmään siirtyisi vain aineistoa, joka on laillista ratkaisuaineistoa.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisten kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Tavoitteena tulee myös rikosasioiden käsittelyssä olla sähköisen asioinnin ensisijaisuus ja digitalisaation tuomien mahdollisuuksien mahdollisimman laaja hyödyntäminen sekä tarpeettomien esteiden poistaminen. Jatkovalmistelussa on erikseen tarkemmin arvioitava, millaisia tehokkuushyötyjä digitalisaatiosta on saatavissa. Digitalisaation hyötynä ei aina ja automaattisesti kuitenkaan ole käsittelyn tehostuminen, vaan osa hyödyistä voi realisoitua myös asianosaisten saaman palvelun parantumisena ja ylipäätään laadukkaampana toimintana.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Voimassa olevan lain (ETL 9:3, 807/2011) mukaan kuulustelutilaisuus saadaan ottaa kokonaan tai osittain ääni- ja kuvatallenteeseen. Kuulustelutilaisuus on tallennettava kokonaan tai osittain, jos siihen on asian laatuun tai kuulusteltavan henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien tai kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten.

Helsingin hovioikeus on tuoreessa ratkaisussaan (Helsingin hovioikeus R 21/2310, 23/107318) todennut, että raiskausrikosta koskevassa ratkaisussaan, että raiskausrikoksissa olisi yleensä perusteltua tallentaa asianosaisten kuulustelut. Hovioikeus totesi edelleen, että tallentamisen laiminlyönnin oli ratkaistavassa tapauksessa heikentänyt esitutkintapöytäkirjaan kirjattujen kertomusten näyttöarvoa siltä osin kuin niihin oli vedottu syytteen tueksi.

Rikosprosessin tehostamista koskevassa työryhmässä ehdotettiin yksimielisesti (OM 2022:14 s. 127) , että jatkossa kuulustelun videointiin olisi lähtökohtaisesti suostuttava kuulusteltavan pyynnöstä.

Tallentamisen etuna voidaan pitää erityisesti sen oikeusturvaa ja oikeusvarmuutta lisäävää vaikutusta. Esitutkinnassa tapahtuvaa tallentamista ei tulisi nähdä viranomaisten toiminnan tehostamiskeinona, vaan nimenomaisesti laadun parannuksena sekä keinona vahvistaa yleistä luottamusta oikeudenhoitoa kohtaan.

Kuulemisten tallentaminen on erityisen hyödyllistä, kun:

- on tarve jälkikäteen tarkistaa väitteitä kuulusteluolosuhteista (painostus),
- kuultava on tavoittamattomissa,
- kyse on rikostyyppistä, jonka osalta on suuri riski manipulointiin (esim. läheisväkivalta),
- on tarve verrata useiden ristiriitaisten kertomusten keskinäisiä painotuksia,
- on tarve sanottujen sanojen lisäksi tarkastella kuultavan viestintää kokonaisvaltaisesti (esim. vieras kieli, vieras kulttuuri, ikä, hauraus),

- on tarve arvioida tulkkauksen vaikutusta kuulusteluun,
- on tarve arvioida kuultavan kognitiivisia kykyjä tai mielen tilaa kuulustelutilanteessa.

Samat perusteet (muisti, ajan kuluminen, ulkopuoliset vaikutteet), joita on käytetty perusteltaessa henkilötodistelun videoimista käräjäoikeuksissa muutoksenhakua varten, ovat vähintään yhtä relevantteja arvioitaessa mahdollisuutta dokumentoida parhaalla mahdollisella tavalla kuultavan ”ensikertomus”.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että tutkimustiedon perusteella kuulustelun kululla ja kuulustelutilanteella on suuri vaikutus kuulustelukertomukseen. Tutkimustiedon perusteella kertomuksen tallentaminen mahdollisimman pian selvitettävien tapahtumien jälkeen tuottaa yksityiskohtaisimman ja ulkoisista vaikutteista vapaimman kertomuksen. Parhaan aineiston saamiseksi ja sitä myötä aineellisen totuuden selvittämiseksi ensikertomus tulisi dokumentoida mahdollisimman hyvin.

Optimaalinen tapa ensikertomuksen tallentamiseen on laadukas videointi. Videointitekniikka on jo jossain määrin esitutkintaviranomaisten käytössä, sillä todisteina käytettävät videokuulemiset ovat jo tietyissä tilanteissa ensisijaisia todistuskeinoja (uhri alle 15 v, ihmiskaupan ja seksuaalirikosten uhrin). Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista videoidun kuulustelun käyttöä todisteena kuin poikkeustapauksissa. Jos esitutkintakuulusteluiden videotallentamista kuitenkin tehtäisiin laajasti ja kokemukset videotallenteiden käyttämisestä olisivat myönteisiä, olisi jatkossa mahdollista lainsäädäntötoimin laajentaa videokuulusteluiden käyttämistä tuomioistuinkäsittelyssä ensisijaisina todisteina. Tällä olisi todistelun laatua ja näin oikeusvarmuutta parantava vaikutus. Lisäksi tuomioistuinkäsittelystä asianosaisille aiheutuva kuormitus jäisi näin toimittaessa olennaisesti nykyistä pienemmäksi.

Äänen tallentamista on sekin askel eteenpäin nykyisestä tilanteesta. Samalla se jää kuitenkin ratkaisuna ikään kuin puolitiehen. Äänitallenteen potentiaalinen käyttöala on varsin kapea: se on vain ja ainoastaan kontrollikeino esitutkinnassa kirjatulle kertomukselle. On epäiltävissä, että pelkän äänen tallentaminen jää lopulta vain välivaiheen ratkaisuksi ja kuulusteluiden videointiin siirrytään joka tapauksessa myöhemmin. Riskinä on, että välivaiheen ratkaisuihin käytetyt resurssit tulevat merkittävästi hidastamaan videotallentamiseen siirtymistä. Jatkovalmistelussa on vielä syytä tarkemmin arvioida, voitaisiinko jo nyt ilman välivaiheita siirtyä kuulusteluiden videointiin. Tuomioistuinvirasto joka tapauksessa kannattaa esitutkintakuulusteluiden tallentamista tavalla tai toisella.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

Esitutkintaviranomaisten, syyttäjien ja yleisten tuomioistuinten asianhallintajärjestelmiä on uudistettu laajoissa tietojärjestelmähankkeissa (Vitja ja AIPA). Hankkeiden tavoitteena on ollut toiminnallisten prosessien tukeminen ja myös toiminnan tehostaminen. Tavoitteissa on mainittu myös toimintatapojen yhtenäistäminen sekä tietosuoja- ja tietoturvan vaatimusten huomioiminen.

Hankkeiden tavoitteena on ollut myös tiedolla johtamisen ja työn hallinnan tukeminen. Käytännössä hankkeet ovat vain osittain onnistuneet näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että muistiossa on kuvattu onnistuneesti tietojärjestelmäkehitykselle asetettavia tavoitteita. Samalla on kuitenkin todettava, että olemassa olevien hankkeiden ongelmana eivät ole väärin asetetut tavoitteet, vaan niiden siirtäminen käytännön toiminnaksi. Syitä näihin ongelmiin on useampia, mutta keskeisenä ongelmana on ollut, että koko oikeudenhoidon ketjussa tietohallintovalmiudet, -resurssit ja -osaaminen eivät ole olleet erittäin vaativien hankkeiden edellyttämällä tasolla. Edellä mainituissa hankkeissa on jatkettu perinnettä, jossa tietojärjestelmiä uudistetaan laajamittaisissa ja pitkäkestoisissa hankkeissa, joita varten kootaan laaja tilapäinen hankeorganisaatio. Hankkeet ovat organisoineet toimintaansa kukin toimeksiantonsa mukaisesti ja osana toimintaansa hankkeet ovat pyrkineet järjestämään myös keskinäisen yhteistyönsä. Toiminta tilapäisorganisaatioiden varassa on lyönyt monella tavalla leimansa hankkeiden sisäiseen ja niiden väliseen toimintaan. Muistiossa kuvattujen tavoitteiden yhtenä keskeisenä edellytyksenä on, että rikosprosessissa kerättävä tieto on sisällöltään ja muodoltaan sellaista, että sitä voidaan käyttää sujuvasti prosessin eri vaiheissa ja järjestelmissä (yhteinen tietoarkkitehtuuri). Vitja- ja AIPA-hankkeiden toiminnan perustana ei ole ollut tällaista yhteistä tietoarkkitehtuuria, joten näitä perustavanlaatuisia kysymyksiä on pyritty ratkaisemaan samalla, kun hankkeissa on jo rakennettu tietojärjestelmiä. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Ruotsissa on jo vuodesta 1997 lähtien toiminut yhteistyöelin (ns. RIF-rådet), jonka tehtävänä on luoda pohjaa tietojärjestelmien kehittämiseksi muodostamalla ja ylläpitämällä rikosprosessin toimijoille yhteistä tietoarkkitehtuuria. Ruotsissa yhteisen tietoarkkitehtuurin muodostamiseen on käytetty huomattava määrä aikaa ja voimavaroja. Tavoitteena on ollut, että eri organisaatioissa toteutettavien yksittäisten tietojärjestelmien kehittämisessä yhtäältä voidaan nojautua valmiiksi mietittyihin ratkaisuihin ja toisaalta sitoudutaan noudattamaan yhteistä tietoarkkitehtuuria. Nytemmin Oikeusrekisterikeskus on pyrkinyt tarttumaan tähän puutteeseen ja työ oikeushallinnon tietoarkkitehtuurin luomiseksi on käynnistetty. Ongelmana on kuitenkin edelleen se, että Oikeusrekisterikeskuksen tietoarkkitehtuurityötä tehdään varsin kapeilla resursseilla ja työ rajautuu vain oikeusministeriön hallinnonalaan, eikä siis kata esitutkintaviranomaisia.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että tietojärjestelmien kehittämisessä on pyrittävä määrätietoisesti eroon tilapäisresurssein toteutettavista pitkäkestoisista ja laajoista hankkeista, joiden toiminnan tukena ei ole riittäviä perusratkaisuja ja -rakenteita. Järjestelmien kehittämiseksi on luotava jatkuvasti ylläpidettävä teknisesti ja hallinnollisesti ajantasainen perusta. Tämän perustan varassa tehdään ydinjärjestelmille jatkuvaa ylläpitokehitystä ja lisäksi voidaan tarvittaessa toteuttaa nopeasti myös pieniä erillishankkeita. Osana pysyviä rakenteita on järjestettävä myös rikosprosessin eri toimijoiden välinen yhteistyö muun muassa niin, että tietojärjestelmien kehittämisen tukena on yhteinen tietoarkkitehtuuri.

Mainittujen tavoitteiden saavuttaminen vaatii nykyistä parempaa resurssointia tietohallintoon. Resursseissa ei ole ensisijaisesti kysymys vuosittaisista ICT-määrärajoista, vaan siitä, että tilapäisorganisaatioiden tai ostopalveluiden sijaan keskeisten tietohallintotehtävien hoitaminen on organisoitava pysyvien resurssien ja pysyvien toimintamallien varaan. Tuomioistuinvirasto on parhaillaan valmistelemassa tietohallintostrategiaa, jolla osaltaan pyritään parantamaan

tuomioistuinelaitoksen tietohallintoa. Muistiossa mainitut tavoitteet edellyttävät kuitenkin, että organisaatioiden sisäisen tietohallinnon kehittämisen lisäksi parannetaan merkittävästi organisaatioiden välillä tapahtuvaa tietohallintoyhteistyötä. Kummallakin tasolla painopisteen siirtäminen tilapäisorganisaatioista pysyviin resursseihin luo edellytykset myös sille, että yksittäisten järjestelmien kehittämisen sijaan keskiöön nostetaan käsittelyketjun toiminta ja siinä käytettävien järjestelmien toiminta osana kokonaisuutta.

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Ks. lausuma kohdassa 12

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Tuomioistuinviraston pitää työryhmän työskentelyn ja muistion lähtökohtia perusteltuina. Rikosasioiden tutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely kaipaavat muutoksia, joiden avulla nykyisiä liian pitkiä käsittelyaikoja voidaan olennaisesti lyhentää. Tilanteen korjaaminen tulee vaatimaan nykyistä parempia resursseja, mutta samalla myös sääntelyn, toimintatapojen ja -kulttuurin kehittämistä niin, että käytettävissä olevat resurssit käytetään tarkoituksenmukaisesti.

Työryhmän toimeksianto on ollut laaja ja toimikausi lyhyt. Tästä johtuen monet tehdyistä ehdotuksista ovat jääneet luonnosmaisiksi. Työryhmällä ei ole ollut mahdollisuuksia tarkemmin arvioida ehdotusten keskinäisiä riippuvuuksia tai yhteisvaikutuksia taikka ehdotuksista aiheutuvia taloudellisia tai muita vaikutuksia. Osa ehdotuksista koskee laajempia periaatteellisia muutoksia ja osa on pieniä tai teknisluonteisia kysymyksiä. Osa ehdotuksista on täysin uusia keskustelunavauksia ja osa taas on noussut esiin jo aikaisemmin eri valmisteluissa.

Ehdotukset vaativat jatkovalmistelua, jossa nyt tehdyistä hieman sirpalemaisista ehdotuksista voidaan muodostaa johdonmukaisia kokonaisuuksia ja samalla pystytään arvioimaan uudistusten vaikutuksia. Jatkovalmistelu on kuitenkin pyrittävä järjestämään niin, että rikosprosessin periaatteiden näkökulmasta ongelmattomia ja nopeavaikutteisia muutoksia voidaan toteuttaa viipymättä pidempikestoisen valmistelun rinnalla.

Jaakkola Riku

Tuomioistuinvirasto

Kumpula Pasi
Tuomioistuinvirasto